

รูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของกลุ่มชุมชน 4 ชาติพันธุ์ ในจังหวัดภูเก็ต¹

ศิวพงศ์ ทองเจือ *

สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

Siwaphong.t@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

Received: May 3, 2019

Revised: June 21, 2019

Accepted: June 24, 2019

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชุมชนจาก 4 ชาติพันธุ์ในจังหวัดภูเก็ต ได้แก่ ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยใหม่ (ชาวลี) เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะเด่นทางกายภาพเปรียบเทียบความเหมือน ความต่างของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น พื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอลาแม อำเภอนครหลวง อำเภอเมืองภูเก็ต และอำเภอเกาะภูเก็ต รวม 25 หมู่บ้าน จำนวน 21 หลังคาเรือน ด้วยวิธีทบทวนเอกสาร การสำรวจ การรังวัด การสังเกต และการสัมภาษณ์เจ้าของเรือน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแผนที่ แผนผัง ลักษณะทางกายภาพของเรือน และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดภูเก็ตเกี่ยวข้องกับ 5 ปัจจัย คือ 1) ภูมิประเทศ 2) ภูมิอากาศ 3) การประกอบอาชีพ 4) เทคโนโลยีการก่อสร้างและค่านิยม และ 5) การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการแต่งงาน 2. ผลการวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบเรือนพื้นถิ่น ลักษณะเด่น ความเหมือนและความต่าง ในแต่ละชาติพันธุ์ ได้แก่ 1) ผังบริเวณ 2) รูปทรงอาคาร 3) ผังเรือน 4) โครงสร้างและวัสดุ และ 5) พัฒนาการของเรือน

คำสำคัญ: การตั้งถิ่นฐาน เรือนพื้นถิ่นภูเก็ต รูปแบบสถาปัตยกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดภูเก็ต

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ต” ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต สัญญาเลขที่ มรภ.วช.03/2560

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์

The Architectural Patterns of the Vernacular Houses of Communities from 4 Ethnic Groups in Phuket¹

*Siwaphong Thongjua **

*Department of Architectural Technology,
Faculty of Science & Technology, Phuket Rajabhat University
Siwaphong.t@pkru.ac.th*

Abstract

The objectives of this research are to study the factors affecting the settlement of communities from 4 ethnic groups in Phuket, namely, Thai Buddhists, Thai Muslims, Thai-Chinese, and new Thai people (Chao Lay).

To study the forms and characteristics of the physical similarities and differences of Vernacular houses in 3 districts, namely Thalang district, Mueang Phuket district and Kathu district, which includes 25 villages, 21 houses literature review, topographic surveying, observation, and interviewing the owners of the houses were employed as the methods. Analysis of data was done through analysis of the maps and physical characteristics of the house. The results of the comparative analysis showed that:

1. The settlement of ethnic groups in Phuket involves 5 factors: 1) geography; 2) climate; 3) occupation; 4) construction technology and values; and 5) cultural exchange and marriage.
2. Analysis of the findings of patterns and compositions of vernacular houses: Characteristics, similarities and differences of houses for each ethnic group includes: 1) layout plan; 2) building form; 3) house plan; 4) pattern and material; and 5) development of the house.

Keyword: Settlement, Phuket Vernacular Houses, Architectural Pattern, ethnic group, Phuket Province

¹ This article is part of the research on “Style and guideline for Vernacular Houses Conservation in Phuket Province”. Received a grant from the National Research Council of Thailand (NRCT) under Phuket Rajabhat University. Grant number มรท.วช.03/2560

* Assistant Professor

บทนำ

“ภูเก็ต”เป็นจังหวัดที่มีลักษณะเป็นเกาะขนาดใหญ่แห่งเดียวของประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมาลายู มีเทือกเขาภูเก็ตเป็นเทือกเขาหลักต่อเนื่องกับเทือกเขาตะนาวศรีทอดยาวลงมาทางใต้ ก่อนที่ภูเก็ตจะมีลักษณะเป็นเกาะที่ชัดเจนดังเช่นปัจจุบัน ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีลักษณะพืชพันธุ์และสภาพภูมิประเทศที่มีความหลากหลายทั้งป่าเขา แม่น้ำ ทุ่งราบ และชายฝั่งทะเล มีความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศแบบป่าฝนเขตร้อนชื้น ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของภาคใต้ (กรมศิลปากร 2544, 1-4) นอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นยุคที่มีความน่าสนใจนับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์เมืองถลาง ยุคอุตสาหกรรมเมืองแร่ และยุคธุรกิจการท่องเที่ยว โดยยุคประวัติศาสตร์เมืองถลาง พบว่ามี การบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ถือว่ามียุคต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและชุมชน เนื่องจากเป็นยุคแรกเริ่มในการก่อร่างสร้างเมือง มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ชาติไทย ก่อเกิดเป็น “พหุลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม” ของเกาะแห่งนี้ สะท้อนความหลากหลายทั้งวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะ สำหรับความเป็นกลุ่มชนในพื้นที่เกาะแห่งนี้ พบว่ามีความสัมพันธ์กลมเกลียวอย่างน้อย 4 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน คือ ชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนไหหลำ ชาวจีนกวางตุ้ง และชาวไทยใหม่ (ชาวเล) ได้แก่ กลุ่มอูรักลาไวก์ และมอแกน นอกจากนี้ยังมีชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึง กลุ่มชนต่างๆ เหล่านี้ มีการอยู่อาศัยร่วมกันภายใต้วิถีสังคมเกษตรกรรมนับมาตั้งแต่อดีต จนกลายเป็นสังคมเมืองตามลักษณะแบบ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” ดังที่ปรากฏเป็นรูปแบบที่อยู่อาศัย หรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ยังคงปรากฏอยู่ให้เห็นและสัมผัสได้ในวิถีชีวิตของชาวภูเก็ตที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (คิ้วพงศ์ ทองเจือ 2561, 16)

เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในจังหวัดภูเก็ต ถือได้ว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่สะท้อนวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในอดีตและถูกปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม

อาชีพ เทคโนโลยีการก่อสร้าง และกระแสด้านความนิยม ทำให้รูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นได้ถูกปรับเปลี่ยนดัดแปลง ต่อเติมจากเดิมตามความนิยมของยุคสมัย ทั้งการใช้สอยและวัสดุ โครงสร้าง และมีความเสี่ยงต่อการรื้อถอน จนค่อยๆ สูญหายไปจากเกาะภูเก็ต ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ตจากพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอถลาง อำเภอเมืองภูเก็ต และอำเภอกะทู้ ทำการศึกษารูปแบบ ลักษณะและองค์ประกอบของเรือนในแต่ละช่วงอายุ จากการสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานและทำการคัดเลือกเรือนพื้นถิ่นในแต่ละชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ได้แก่ เรือนพื้นถิ่นไทยพุทธ เรือนพื้นถิ่นไทยมุสลิม เรือนพื้นถิ่นชาวไทยเชื้อสายจีน และเรือนชาวไทยใหม่ (ชาวเล) เพื่อนำไปสู่แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาในระดับจังหวัดต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยใหม่หรือชาวเล ในจังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะทางกายภาพ ลักษณะเฉพาะ ความเหมือน และความต่างทางสถาปัตยกรรมของเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในแต่ละชาติพันธุ์ ได้แก่ เรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ เรือนพื้นถิ่นชาวไทยมุสลิม เรือนชาวไทยเชื้อสายจีน และเรือนชาวไทยใหม่ (ชาวเล) ในจังหวัดภูเก็ต

กรอบแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการตั้งถิ่นฐานชุมชน ซึ่งถือเป็นจุดตั้งต้นของการสำรวจภาคสนามเรือนพื้นถิ่นทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่เกาะภูเก็ต การวิจัยนี้จึงเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการทบทวนเอกสาร การสำรวจ การร่วมสังเกต และการสัมภาษณ์เจ้าของเรือน ตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. การทบทวนข้อมูลภาคเอกสาร

1.1 กรอบแนวคิดด้านประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานชุมชนชาติพันธุ์ โดยทำการศึกษาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการตั้งถิ่นฐานชุมชน ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร แผนที่ และหนังสือที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดภูเก็ตออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มชาวไทยพุทธ 2. กลุ่มชาวไทยมุสลิม 3. กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน และ 4. กลุ่มชาวไทยใหม่ (ชาวเล)

1.2 กรอบแนวคิดรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ เรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ เรือนพื้นถิ่นชาวไทยมุสลิม เรือนชาวไทยเชื้อสายจีน และเรือนชาวไทยใหม่ (ชาวเล) โดยทำการศึกษาผ่านยุคสมัยประวัติศาสตร์และประวัติชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ ศาสนา และความเชื่อ จากรูปแบบของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยแสดงผ่าน ใน 5 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ ผังบริเวณ (site plan) รูปทรงอาคาร (building form) ผังเรือน (plan) โครงสร้างและวัสดุ (roof form) และพัฒนาการของเรือน (evolution) ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาจัดกลุ่ม และจำแนกรูปแบบโดยตีความองค์ประกอบและลักษณะเฉพาะของตัวเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นในจังหวัดภูเก็ต เพื่อเป็นฐานข้อมูลและองค์ความรู้ของเรือน

2. การสำรวจภาคสนาม (ขั้นต้น)

เป็นการสำรวจภาพรวมที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม และข้อมูลด้านเอกสารต่างๆ ด้วยวิธีการดังนี้ 1) ระบุตำแหน่งแผนที่ของชุมชนและชื่อหมู่บ้านโบราณในอดีตจากเอกสาร ผนวกกับประวัติวิเคราะห์จากแผนที่ที่แสดงสภาพปัจจุบัน 2) การสำรวจพื้นที่ตามตำแหน่งชุมชนในอดีตในสถานที่จริงใน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอถลาง อำเภอมะขาม และอำเภอกระบุรี แยกย่อยเป็น ตำบล หมู่บ้าน และชุมชน ของแต่ละอำเภอ โดยทำการศึกษาในภาพรวมของแผนที่เกาะภูเก็ต 3) จัดทำแผนที่ชุมชนแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อใช้ในการสำรวจภาคสนามเชิงลึก โดยใช้

เกณฑ์การคัดเลือกเรือนพื้นถิ่น รวมถึงการสร้างรหัสเรือนที่ค้นพบเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูล

3. เกณฑ์การคัดเลือกและเตรียมเครื่องมือการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดในการคัดเลือกแหล่งที่ตั้งที่เป็นกรณีศึกษา ในพื้นที่ 3 กลุ่มอำเภอ ได้แก่ อำเภอถลาง อำเภอเมืองภูเก็ต และอำเภอกระบุรี สำหรับการคัดเลือกเรือนพื้นถิ่นที่ปรากฏในจังหวัดภูเก็ตมีอยู่มากมายทั้งเรือนที่ยังคงสภาพในรูปแบบดั้งเดิม และเรือนที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปแล้ว ในการศึกษาจึงสร้างเกณฑ์การคัดเลือกเรือนพื้นถิ่นของทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ ภายใต้กรอบแนวคิด 4 ประการ ดังนี้

3.1 แบ่งตามกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย เรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ เรือนพื้นถิ่นชาวไทยมุสลิม เรือนชาวไทยเชื้อสายจีน และเรือนชาวไทยใหม่ (ชาวเล) การแบ่งแยกประเภทตามลักษณะชาติพันธุ์ สามารถจำแนกได้ง่ายโดยดูจากศาสนา ลักษณะการประกอบอาชีพ และวิถีการดำรงชีวิต ที่สะท้อนออกมาเป็นลักษณะเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นที่มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่เด่นชัด

3.2 จำแนกตามช่วงอายุเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นตามพัฒนาการและลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านรูปทรงโครงสร้างและวัสดุที่ใช้ในการสร้างเรือน ทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ โดยการจำแนกออกเป็น 4 ช่วงอายุ ช่วงละ 29 ปี ได้แก่ 1. ช่วงอายุเรือนระหว่าง 10-39 ปี (พ.ศ. 2531-2560) 2. ช่วงอายุเรือนระหว่าง 40-69 ปี (พ.ศ. 2501-2530) 3. ช่วงอายุเรือนระหว่าง 70-99 ปี (พ.ศ. 2471-2500) และ 4. ช่วงอายุเรือนระหว่าง 100 ปี ขึ้นไป (พ.ศ. 2300-2470)

3.3 การได้รับอนุญาตจากเจ้าของหรือผู้ครอบครอง นอกจากเกณฑ์การคัดเลือก ทั้ง 4 ข้อ ในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้คำนึงถึงการได้รับอนุญาตจากเจ้าของเรือนหรือผู้ครอบครอง ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการคัดเลือกตัวแทนของเรือนพื้นถิ่น

จากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน กลุ่มละ 6 หลังคาเรือน สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยใหม่ (ชาวเล) จะทำการคัดเลือกเรือนพื้นถิ่น จาก 3 ชุมชน จำนวน 3 หลัง

4. การสำรวจภาคสนาม (เชิงลึก)

การลงพื้นที่สำรวจเชิงลึก มีการเก็บข้อมูลจำนวน 2 ครั้ง คือ 1) สำรวจเรือนพื้นถิ่นในหมู่บ้านและในเขตอำเภอต่างๆ ด้วยการสำรวจด้วยตนเองและสัมภาษณ์เจ้าของเรือน โดยใช้จำนวนเป็นตัวตั้ง และทำการคัดเลือกเรือนพื้นถิ่นในแต่ละหมู่บ้านที่ได้จากการวิเคราะห์เพื่อจัดทำเกณฑ์การคัดเลือกและการกำหนดรหัสเรือน 2) การสำรวจภาคสนามและรังวัดอาคาร การถ่ายภาพ การทำตาราง และการสัมภาษณ์ โดยข้อมูลพื้นฐานที่ได้ทำการคัดเลือกไว้แล้ว จากกลุ่มหมู่บ้านเพื่อจะทำการคัดเลือกตัวแทนเรือนกรณีศึกษาจากเกณฑ์ดังกล่าว

5. วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการเปรียบเทียบในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อหาลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาในเรือนพื้นถิ่นทั้ง 4 ชาติพันธุ์ของจังหวัดภูเก็ต ใน 2 ประเด็น คือ 1) การตั้งถิ่นฐานชุมชนชาติพันธุ์ 2) ภูมิปัญญาของเรือนพื้นถิ่นใน 5 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ดังที่กล่าวมา โดยทำการสรุปประเด็นตามหัวข้อ

6. สรุปผลการวิจัย

เน้นสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ใน 2 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ 2) ศึกษารายละเอียดรูปแบบและองค์ประกอบทางกายภาพเรือนพื้นถิ่น ลักษณะเฉพาะ

ความเหมือน ความต่าง ใน 5 องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

การตั้งถิ่นฐาน ภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม

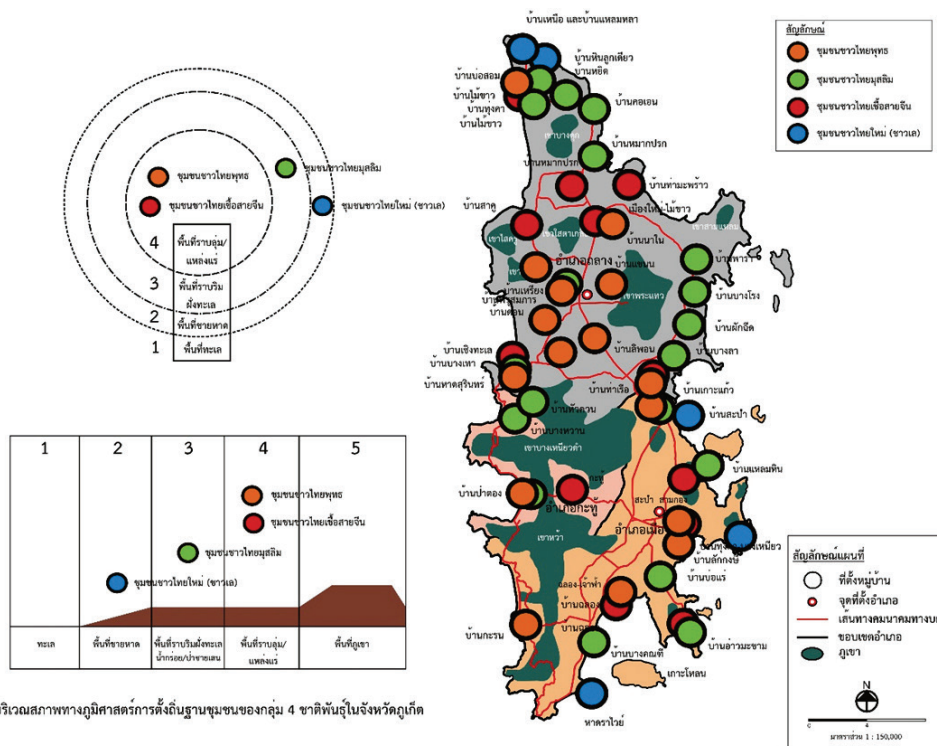
การเกิดขึ้นของชุมชนจนมีการขยายตัวเป็นชุมชนเมืองในระยะแรกนั้น ทุกพื้นที่ของการก่อตัวของชุมชน มักอยู่บริเวณแม่น้ำสายสำคัญเป็นส่วนใหญ่ มีการรวมกลุ่มของลักษณะกิจกรรม และเกิดสิ่งก่อสร้างต่างๆ ตามมา ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละสภาพท้องที่ แนวความคิดเกี่ยวกับการก่อตัวของเมือง ประกอบด้วยแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ 1. เมืองจะก่อตัวในตำแหน่งที่มีความเหมาะสมของสภาพภูมิศาสตร์ โดยจะเกิดในบริเวณที่มีการคมนาคมขนส่งสะดวก ไม่ว่าจะเป็นทางน้ำ หรือทางบก เฉพาะประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลายประเภทที่มีลักษณะมาบรรจบกัน เป็นพื้นที่ที่สามารถติดต่อกับพื้นที่อื่นๆ ได้หลากหลายทาง 2. เมืองจะก่อตัวในบริเวณที่มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม และเอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชากรในชุมชนนั้น 3. เมืองจะก่อตัวในบริเวณใดก็ได้ โดยมนุษย์จะสามารถปรับสภาพทางธรรมชาติให้สอดคล้องเหมาะสม ให้เป็นสภาพที่เหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน (อาษา ทองธรรมชาติ 2538, 21-22)

สภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของเกาะภูเก็ต มีแนวเทือกเขาภูเก็ทกันอยู่ใจกลางเกาะทอดยาวจากเหนือสุดไปใต้สุด สูงต่ำสลับกันไปตามความลาดชัน โดยพื้นที่ราบจำนวนน้อยที่อยู่ล้อมรอบด้วยเทือกเขาสูง ซึ่งเป็นแนวกำแพงและผืนได้แก่ เขาหัวเขา บางเหนียวดำ และเขาพระแทว บริเวณที่เป็นลอนลูกคลื่นซึ่งเป็นที่ราบระหว่างหุบเขา บริเวณนี้มักพบทางน้ำไหลผ่านและถูกพัฒนาเป็นแหล่งเกษตรกรรมในอดีต มีแม่น้ำลำคลองเชื่อมต่อหลากหลายเส้นทาง มีความอุดมสมบูรณ์ต่อการยังชีพของมนุษย์ ส่วนที่ราบชายฝั่งด้านตะวันตกของเกาะภูเก็ตปรากฏว่ามีตั้งถิ่นฐานชุมชนในอดีตไม่แตกต่างกับฝั่งตะวันออก พบร่องรอยการทำนา การขุดแร่ และการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสาน รวมถึงการตั้งถิ่นฐานชุมชน (กรมศิลปากร 2544, 3)

จากการวิเคราะห์แนวคิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า การจำแนกเรือนพื้นถิ่นในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดภูเก็ต โดยการทบทวนเอกสารและวรรณกรรม สรุปได้ว่าชื่อชุมชนหรือหมู่บ้านสามารถบ่งบอกความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ และจากการทบทวนวรรณกรรมตามลักษณะภูมิศาสตร์ภาคใต้ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ที่เป็นภูเขา พื้นที่ราบริมฝั่งทะเล และพื้นที่ที่เป็นเกาะ (อรศิริ ปาณินท์ 2543, 105) ผู้วิจัยจึงขยายการจำแนกเพิ่มเติมจากการวิเคราะห์ซึ่งได้จากการสำรวจภาคสนามในพื้นที่จริงเปรียบเทียบกับแผนที่ทางภูมิศาสตร์ และการทบทวนเอกสารบันทึกทางประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานชุมชนในพื้นที่เกาะภูเก็ตเป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1. พื้นที่ที่เป็นเกาะ 2. พื้นที่ริมฝั่งทะเล 3. พื้นที่ราบชายหาด 4. พื้นที่ราบลุ่ม 5. พื้นที่เชิงเขา และ 6. พื้นที่เขา จากการศึกษาวัย พบว่า ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดภูเก็ตนั้น

มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนใน 3 ลักษณะ คือ พื้นที่ริมฝั่งทะเล
พื้นที่ราบชายหาด และพื้นที่ราบลุ่ม (ภาพที่ 1 และ 2)

กลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ชาวไทยพุทธ ชาวไทยพุทธถูกตั้ง
สันนิษฐานว่า เป็นกลุ่มชาวสยามที่อพยพลงมาตั้งถิ่นฐาน
ตามระบบการปกครองในอดีต ในระยะแรกเป็นการส่ง
ขุนนางจากส่วนกลางเพื่อมาทำการปกครองการเก็บภาษี
ส่วนต่างๆ ตามระบบการปกครองแบบจตุสดมภ์ (เวียง/
วัง/คลัง/นา) ระบบการปกครองโดยเจ้าเมือง จึงมี
วิทยาการบางอย่าง รวมถึงการตั้งถิ่นฐานชุมชนที่มีความ
คล้ายคลึงกับชาวสยามในภาคกลาง ซึ่งประกอบด้วย การ
เลือกที่ตั้งชุมชนริมน้ำ ติดคลอง และพื้นที่ราบลุ่มเหมาะ
แก่การเกษตร การมีวัดเป็นศูนย์กลาง แม้แต่ลักษณะเรือน
การประกอบอาชีพเกษตรกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการ
ปลูกข้าว ทำนาลุ่ม นอกจากนี้ ชาวไทยพุทธยังมีความเชื่อ
ในการเลือกที่ตั้งเรือน จะต้องมี 4 แคว หมายถึง

ภาพที่ 1 แสดงแนวคิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนกับสภาพภูมิศาสตร์ และกลุ่มชาติพันธุ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

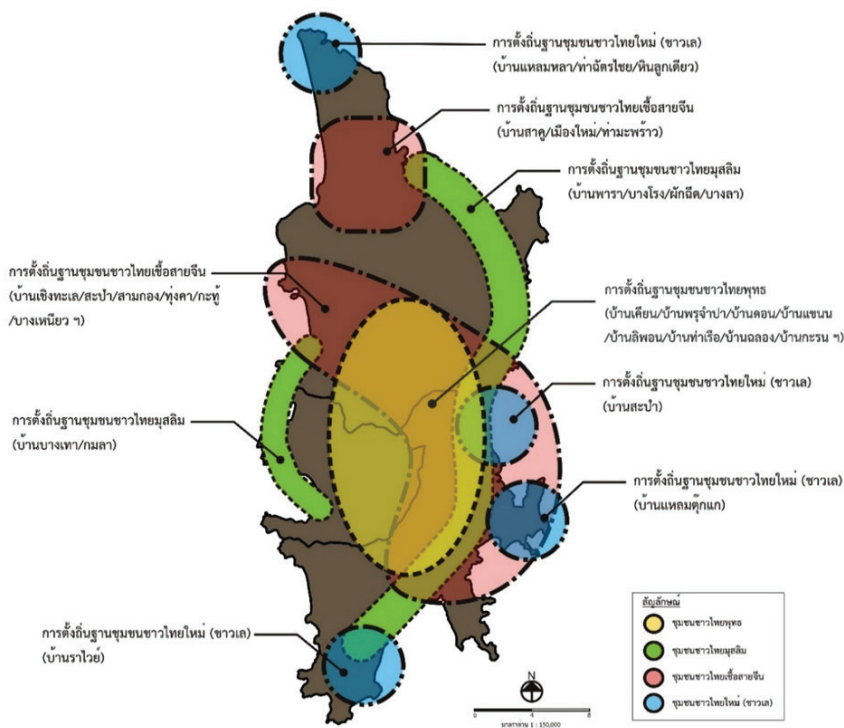
ต้องใกล้ 4 อย่าง คือ “แคบ่อ แคท่า แค่นา แควัด” (วงศ์กร อุทุมโรจน์ 2556, 29) สำหรับภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ชาวไทยพุทธในจังหวัดภูเก็ต พบว่ามีอยู่ในบริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่าน มีที่ราบเหมาะสมต่อการทำนาและเกษตรกรรม ซึ่งมักกระจุกเป็นกลุ่มชุมชนในบริเวณตอนกลางของเกาะภูเก็ต โดยเฉพาะอำเภอถลางซึ่งเป็นกลุ่มชุมชนชาวไทยพุทธในอดีต โดยเป็นที่ราบลุ่มทางฝั่งตะวันตก ส่วนด้านตะวันออกติดเขาพระแทว ได้แก่ บ้านเคียน บ้านดอน บ้านเหรียญ บ้านพรจำปา บ้านนาโน บ้านแซน บ้านลิพอน ส่วนอำเภอเมืองภูเก็ตเป็นที่ราบลุ่มฝั่งตะวันออกด้านตะวันตกติดเขาหัว ได้แก่ บ้านฉลอง บ้านกะรน (ภาพที่ 3)

กลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ชาวไทยมุสลิม จากการวิเคราะห์มีการกระจายตัวในการตั้งถิ่นฐานชุมชนโดยเฉพาะบริเวณด้านตะวันออกของเกาะ ตลอดตามแนวจากตอนเหนือตอนกลาง และตอนใต้ของเกาะ พบมีการกระจายตัวชุมชน ตลอดแนวเหนือใต้ โดยเป็นชุมชนที่อยู่ติดชายฝั่งของป่าชายเลนแต่มีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่ม กลุ่มชาวไทยมุสลิมบางส่วนตั้งถิ่นฐานริมฝั่งโดยสร้างบ้านเรือนในน้ำริมฝั่งทะเล และบางส่วนตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบลุ่มตอนในถัดจากริมฝั่งตะวันออกของเกาะ ในอดีตมีการประกอบอาชีพการทำนา และการทำประมงเป็นหลัก นอกจากนี้ พบมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนในพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของเกาะบางส่วน ได้แก่ บ้านกมลาและบ้านบางเทา ซึ่งมีที่ราบลุ่มที่เหมาะสมต่อการทำนาและเกษตรกรรมไม่มากนัก (ภาพที่ 4)

กลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายจีน กลุ่มชาวจีนที่เข้ามาในจังหวัดภูเก็ตตั้งแต่อดีตเป็นแรงงานอพยพเพื่อเข้ามาประกอบอาชีพทั้งทำประมงและค้าขาย ส่วนหนึ่งเป็นกุลีในเมืองหาบของเจ้าของเมืองชาวจีน (ฤดี ภูมิภูถาวร 2560, 39) มีลักษณะการเข้ามาในหลายรูปแบบ ตั้งแต่การอพยพจากประเทศจีนโดยตรง กลุ่มชาวจีนจากฮกเกี้ยน และสิงคโปร์ รวมถึงลูกหลานที่ผสมกลมกลืนกับคนพื้นถิ่นดั้งเดิมจากแหล่งอื่นอยู่ก่อนแล้วอพยพเข้ามา ทำให้ภูเก็ตมีความหลากหลายด้านเชื้อชาติสูง การ

ทำเหมืองในระยะแรกเกิดขึ้นจากการสำรวจโดยชาวยุโรป มีการทำแผนที่ที่ค้นพบแหล่งแร่เพื่อจัดสัมปทานในเกาะภูเก็ต เนื่องจากแร่ดีบุกเป็นทรัพยากรที่มีค่า การตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวจีนในระยะแรกจึงอยู่ในพื้นที่ใกล้แหล่งประกอบอาชีพหรือแหล่งงานเป็นหลัก มีการสร้างชุมชนตลาดเพื่อรองรับแรงงานชาวเหมือง การตั้งถิ่นฐานชุมชนจึงมาจากพื้นที่แหล่งงานและตลาดชุมชนที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยน โดยจะมีความสัมพันธ์กับท่าเรือหรือบริเวณที่เป็นแม่น้ำลำคลองเพื่อออกสู่ทะเลได้โดยง่าย แหล่งแร่ที่พบโดยส่วนใหญ่มักจะอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มระหว่างภูเขาทั้งตอนเหนือของเกาะ ซึ่งอาจพบแหล่งแร่ในทะเลด้วยเช่นกัน ได้แก่ บ้านไม้ขาว และบริเวณเชื่อมต่อบ้านเมืองใหม่ รวมถึงตลาดชุมชนชาวจีน และท่าเรือในบ้านท่ามะพร้าว ส่วนตอนกลางพบแหล่งแร่ในบริเวณบ้านสะปำ สามกอง หุ้งคา บางเหนียว จนถึงตอนในของเกาะในอำเภอกะทู้ และอำเภอเมืองภูเก็ต ส่วนตอนใต้ของเกาะในบริเวณตำบลถลาง บ้านฉลอง เป็นต้น ชาวจีนโดยส่วนใหญ่มีการแต่งงานกับคนพื้นถิ่นดั้งเดิม มักเป็นชาวไทยพุทธ ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานชุมชนในพื้นที่ราบลุ่มเดียวกัน รองลงมาเป็นกลุ่มชาวไทยมุสลิม โดยในสมัยรัชกาลที่ 5 พบว่ามีการอพยพของกลุ่มชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพในจังหวัดภูเก็ตมากที่สุด และกระจุกกระจายไปยังจังหวัดพังงา และจังหวัดระนอง (ภาพที่ 5)

กลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ชาวไทยใหม่ (ชาวเล) มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ราบชายหาด โดยเฉพาะฝั่งตะวันออกของเกาะภูเก็ต มีทั้งตอนเหนือสุดของเกาะ บ้านแหลมหลา บ้านเหนือ และบ้านหินลูกเดียว ตอนกลางของเกาะ ได้แก่ บ้านสะปำ เกาะสิเหร่ และทางตอนใต้ของเกาะ บ้านราไวย์ การอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไทยใหม่ (ชาวเล) ในระยะแรกมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐานที่ไม่เป็นหลักแหล่งและไม่ถาวร ขึ้นอยู่กับฤดูกาลในการทำมาหากินตามวัฒนธรรมชาวน้ำ โดยการทำประมงหาปลาในทะเล (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต 2558, 3) ปัจจุบันการควบคุมทางกฎหมายทางทะเลและเขตอุทยานแห่งชาติ ส่งผลให้ชาวไทยใหม่จำเป็นต้องมีถิ่นที่อยู่ประจำและเป็นหลักแหล่งมากขึ้น ประกอบกับการถือสัญชาติไทยทำให้สามารถประกอบอาชีพต่างๆ ได้อย่าง

ภาพที่ 2 แสดงการวิเคราะห์การตั้งถิ่นฐานชุมชนกับสภาพภูมิศาสตร์ และกลุ่มชาติพันธุ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ถูกต้อง รวมถึงการได้รับการศึกษาตามนโยบายของภาครัฐ ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยใหม่แบบดั้งเดิมของชาวไทยใหม่ ค่อยๆ เลื่อนหายไปตามกาลเวลา (ภาพที่ 6)

ดังนั้น เห็นได้ว่าการตั้งถิ่นฐานชุมชนจะสอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้บริบทของสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ โดยเกี่ยวข้องกับแหล่งงานและการทำมาหากินที่สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ พื้นที่ที่จะถูกปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม เพื่อให้เหมาะสมต่อการดำรงชีพ การปรับตัวให้สอดคล้องกับนิเวศวัฒนธรรม กลายเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผสมผสานเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมในลำดับต่อไป

รูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นที่ถิ่นภูเก็ต 4 ชาติพันธุ์

ในประเด็นนี้จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อหาลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาในเรือนพื้นถิ่นทั้ง 4 ชาติพันธุ์ ของจังหวัดภูเก็ต ในประเด็นภูมิปัญญาของเรือนพื้นถิ่น ประกอบด้วย 1. ผังบริเวณ 2. รูปทรงอาคาร 3. ผังเรือน 4. โครงสร้างและวัสดุ 5. พัฒนาการของเรือน โดยทำการสรุปประเด็นตามหัวข้อ โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ตามกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้ (ภาพที่ 3)

เรือนพักอาศัยพื้นที่ถิ่นชาวไทยพุทธ ลักษณะเด่นทางกายภาพของเรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ จากเรือนกรณีศึกษา 6 หลัง มีดังนี้

1) ผังบริเวณ การวิเคราะห์ผังบริเวณ พบว่า ชาวไทย

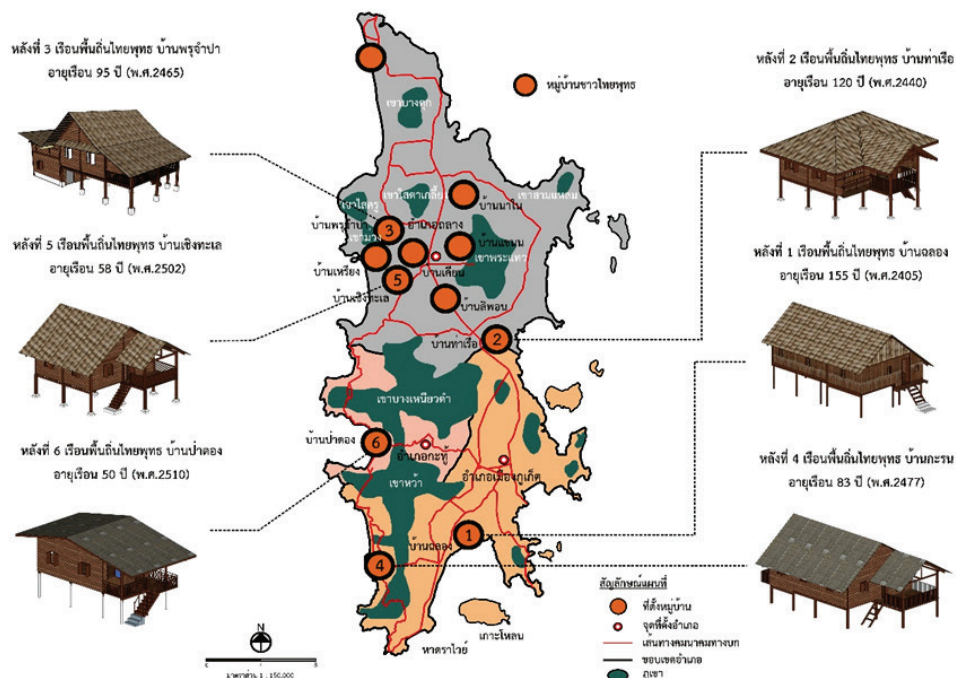
พุทธมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แม่น้ำ ลำธาร โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง ส่วนมากเป็นพื้นที่ตอนในของเกาะภูเก็ต ในสภาพแวดล้อมเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ทุ่งนา จะมีระยะห่างด้วยพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบ สำหรับการเพาะปลูกข้าว องค์ประกอบของผังบริเวณ ประกอบด้วย 1. ห้องข้าว (ยุ้งข้าว) 2. ลานบ้าน 3. ต้นไม้ใหญ่ (ต้นมะขาม) 4. บ่อน้ำ 5. ห้องส้วม 6. สวนเกษตรรอบบ้าน 7. พื้นที่แปลงนาข้าว ใกล้ตัวเรือน

2) **รูปทรงอาคาร** จากการวิเคราะห์รูปทรงเรือนทั้ง 6 หลัง พบว่าเรือนพื้นถิ่นไทยพุทธ เป็นเรือนยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่ว เมื่อหันหน้าเข้าหาเรือนมีหลังคายื่นยาวด้านซ้ายเป็นเบี่ยง (ผนังด้านสกัด) มีช่องเปิดน้อย หน้าต่างในช่วงแรกเป็นฝาไผ่ ในช่วงหลังเป็นบานเปิดคู่ พื้นเรือนมีการเล่นระดับ ได้แก่ ระดับพื้นเรือนปกติ กับระดับพื้นเรือนส่วนรับแขกกับห้องนอนซึ่งมีระดับสูงกว่า แบ่งพื้นที่ด้วยระดับขั้นและการกั้นด้วยธรณีประตู โดยแบ่งลักษณะรูปทรงเรือนออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. เรือนเดี่ยวสอง

ช่วงเสา 2. เรือนเดี่ยวสามช่วงเสา และ 3. เรือนเดี่ยวจั่วขวาง (ภาพที่ 3)

3) **ผังเรือน** การวิเคราะห์การวางทิศทางเรือน หันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันออก และมีการวางหลังคาจั่วตามตะวัน โดยส่วนมาก มีส่วนน้อยที่วางหลังคาจั่วขวางตะวัน ซึ่งเป็นพัฒนาการในช่วงหลังจากอิทธิพลของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ส่วนการกำหนดหน้าบ้าน-ท้ายบ้าน มักกำหนดตามทิศตะวันออก - ตก ส่วนผังพื้นประกอบด้วย บันไดทางขึ้นเรือนด้านหน้า ระเบียงมีหลังคาคลุม ซึ่งเป็นส่วนเดียวกับหลังคาเรือนหลัก โถงทางเดิน (ทางซ้ายของเรือน) ห้องรับแขก และห้องนอน (จะอยู่ด้านขวาของเรือน) และส่วนครัวซึ่งจะอยู่ภายนอก โดยมีบันไดลงด้านหลัง

4) **โครงสร้างและวัสดุ** เรือนก่อสร้างด้วยวัสดุไม้จริง ได้แก่ ผนัง พื้น โครงสร้างหลังคา โดยมีดินเสาทือฐานเสา (ตอม่อ) เป็นแท่นคอนกรีตหรือหินสักรองสำหรับ

ภาพที่ 3 แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนและรูปแบบเรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ (ที่มา: ผู้วิจัย)

เสาไม้ มีหลังคามุงจากในระยะแรก ต่อมาเปลี่ยนเป็นหลังคามุงสังกะสี

5) พัฒนาการของเรือน จากเรือนกรณีศึกษา ทั้ง 6 หลัง รวมถึงจากการสังเกตภาคสนาม พบว่าพัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นไทยพุทธ มีการเปลี่ยนแปลงด้านวัสดุมากที่สุด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงหลังคามุงจากเป็นหลังคาสังกะสี จากหลังคาสังกะสีเป็นกระเบื้องลอนคู่ ด้านหลังของเรือนจะต่อเติมเป็นครัวติดพื้น มีครัวและห้องน้ำในตัว โดยลักษณะรูปทรงเรือนโดยรวมมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย

เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นชาวไทยมุสลิม ลักษณะเด่นทางกายภาพของเรือนพื้นถิ่นชาวไทยมุสลิม จากเรือนกรณีศึกษา 6 หลัง มีดังนี้

1) ผังบริเวณ การวางทิศทางเรือน หันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันออก และมีการวางหลังคาโดยส่วนมากตามตะวัน มีส่วนน้อยที่วางหลังคาขวางตะวัน ซึ่งเป็นพัฒนาการในช่วงหลัง จากอิทธิพลของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ชาวไทยมุสลิมมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แม่น้ำ ลำธาร โดยลักษณะชุมชนชาวมุสลิมจะอยู่รอบๆ พื้นที่ชายทะเลของเกาะภูเก็ต ตามแนวเชิงเขา ในสภาพแวดล้อมเป็นพื้นที่ราบ ทุ่งนา จะมีระยะห่างด้วยพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบ เช่นเดียวกับเรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ สำหรับการทำนาเพาะปลูกข้าวองค์ประกอบของผังบริเวณ ประกอบด้วย 1. เปาะข้าว (ยุ้งข้าว) 2. ลานบ้าน 3. ต้นไม้ใหญ่ (ต้นมะขาม) 4. บ่อน้ำ 5. ห้องส้วม 6. สวนเกษตรรอบบ้าน 7. พื้นที่แปลงนาข้าวใกล้ตัวเรือน

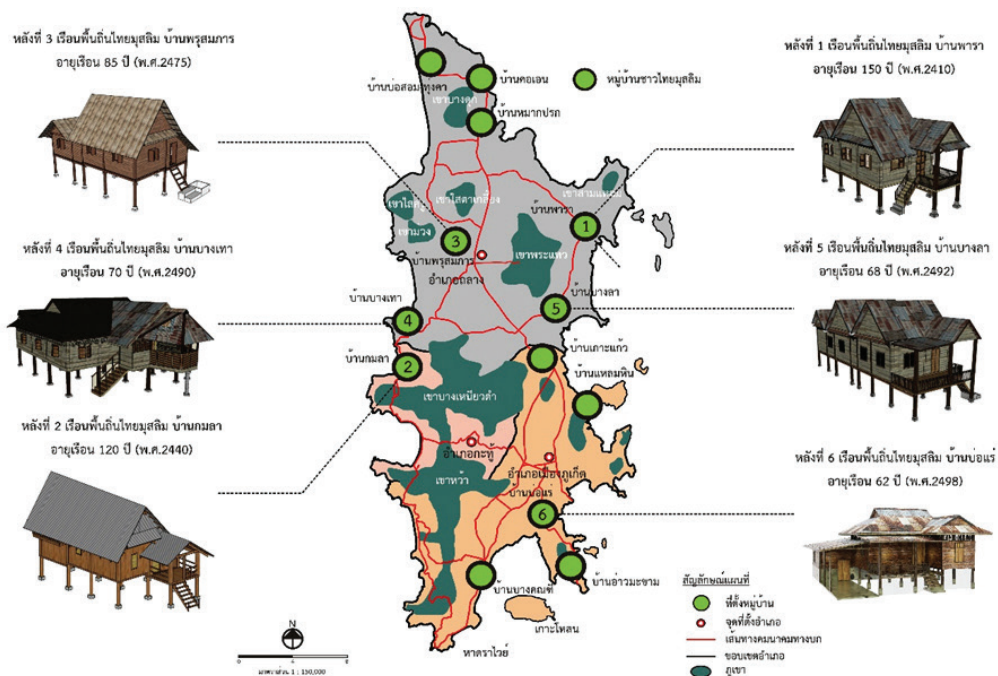
2) รูปทรงอาคาร ในเรือนที่มีอายุมากกว่า 100 ปี มีลักษณะเป็นเรือนยกพื้นสูงหลังคาทรงจั่ว สำหรับในเรือนที่มีอายุไม่เกิน 100 ปี จะเป็นหลังคาแบบผสมจั่วปั้นหยา โดยมี 2 ลักษณะ คือ เรือนเตี้ยและเรือนยกสูง เมื่อหันหน้าเข้าหาเรือนมีหลังคายื่นยาวด้านซ้ายเป็นเบียง บริเวณระเบียงจะมีหลังคาจั่วด้านหน้าอีกส่วน เพื่อปกคลุมส่วน

ของระเบียงทางขึ้นด้านหน้าเรือน และมีช่องเปิด พื้นเรือนมีการเล่นระดับ ได้แก่ ระดับพื้นเรือนปกติ กับระดับพื้นเรือนส่วนรับแขกกับห้องนอนซึ่งมีระดับสูงกว่า แบ่งพื้นที่ด้วยระดับขั้นและการกั้นด้วยโรง (ธรณีประตู) มีผลา (พื้นที่เก็บอุปกรณ์ส่วนครัว) โดยแบ่งลักษณะรูปทรงเรือนออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. เรือนเตี้ยสองช่วงเสา 2. เรือนเตี้ยสามช่วงเสา และ 3. เรือนเตี้ยสี่ช่วงเสา (ภาพที่ 4)

3) ผังเรือน ผังพื้นประกอบด้วย บันไดทางขึ้นเรือนด้านหน้า ระเบียงมีหลังคาคลุม ซึ่งเป็นส่วนเดียวกับหลังคาเรือนหลัก โถงทางเดิน (ทางซ้ายของเรือน) ห้องรับแขกและห้องนอน (จะอยู่ด้านขวาของเรือน) และพื้นที่ส่วนครัวในส่วนท้ายเรือน โดยมีบันไดลงด้านหลัง หรือประตูเปิดเข้าสู่ส่วนครัว โดยไม่มีบันไดลงด้านหลัง ในเรือนบางหลัง การกำหนดหน้าบ้าน - ท้ายบ้าน กำหนดตามทิศตะวันออก - ตก

4) โครงสร้างและวัสดุ วัสดุก่อสร้างเรือนใช้ไม้จริงเป็นหลัก ได้แก่ ผนัง โครงสร้างเรือน โครงสร้างหลังคา โดยมีดินเสาหรือฐานเสา (ตอม่อ) เป็นแท่นคอนกรีตหรือหินสักระยะสำหรับรองเสาไม้ หลังคา มุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้องว่าว

5) พัฒนาการของเรือน เรือนกรณีศึกษา จากการสังเกตภาคสนาม พัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นชาวไทยมุสลิม มีการเปลี่ยนแปลงด้านวัสดุมากที่สุด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงหลังคามุงจากเป็นหลังคาสังกะสี จากหลังคาสังกะสีเป็นกระเบื้องว่าว และกระเบื้องว่าวเป็นกระเบื้องลอนคู่ ด้านหลังของเรือนจะต่อเติมเป็นครัวติดพื้น มีครัวและห้องน้ำในตัว ลักษณะรูปทรงเรือนโดยรวมมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย โดยพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงด้านวัสดุพบในส่วนโครงสร้างฐานรองเสาไม้มากที่สุด โดยเปลี่ยนจากแท่นคอนกรีตเป็นเสาสำเร็จรูปมากขึ้น

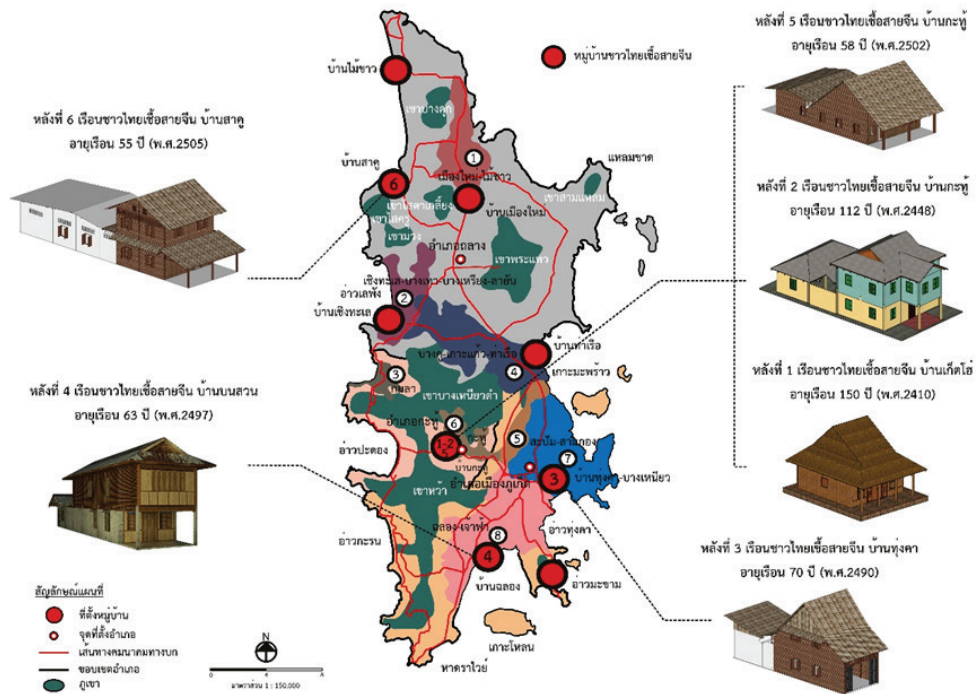
ภาพที่ 4 แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนและรูปแบบเรือนพื้นถิ่นชาวไทยมุสลิม (ที่มา: ผู้วิจัย)

เรือนชาวไทยเชื้อสายจีน ลักษณะเด่นทางกายภาพของเรือนชาวไทยเชื้อสายจีน จากเรือนกรณีศึกษา 6 หลัง มีดังนี้

1) **ผังบริเวณ** ชาวไทยเชื้อสายจีนมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แหล่งแร่ดีบุก โดยลักษณะชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนจะอยู่รอบ ๆ เป็นกลุ่มชุมชนเดียวกัน มีบางส่วนตั้งชุมชนใกล้กับชายทะเล เนื่องจากประกอบอาชีพประมงและการทำเกษตรกรรม ในสภาพแวดล้อมเป็นพื้นที่ราบ พุงนา ป่าเขาจะมีระยะห่างด้วยพื้นที่เกษตรกรรมล้อมรอบ สำหรับการเพาะปลูกข้าวหรือทำประมง โดยในกลุ่มชุมชนจะมีการสร้างอาม (ศาลเจ้า) เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทั้งศาลเจ้าประจำชุมชน และศาลเจ้าประจำวงศ์ตระกูล องค์ประกอบของผังบริเวณ ประกอบด้วย 1. ต้นไม้ใหญ่ 2. คลอง 3. สวนเกษตรรอบบ้าน 4. บ่อน้ำภายนอก 5. กว๊านข้าว (ยั้งข้าว) และ 6. ห้องส้วม ทิศทางการวางเรือน หันหน้าเรือนไปทางทิศใต้

2) **รูปทรงอาคาร** เป็นเรือนติดพื้นมีเฉลียงด้านหน้า ตัวเรือนจะมีความสูงตามจำนวนชั้น ประกอบด้วย เรือนชั้นเดียว เรือนชั้นครึ่ง และเรือนสองชั้น การจำแนกรูปทรงเรือนแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. เรือนเดี่ยวหนึ่งช่วงเสา 2. เรือนเดี่ยวสองช่วงเสา และ 3. เรือนเดี่ยวสามช่วงเสา โดยมีความยาวขึ้นอยู่กับการต่อเติมห้องและขนาดของครอบครัว มีช่องเปิดมาก มีรูปทรงหลังคา 2 รูปแบบ คือ การวางหลังคาจั่วสูงวางตะวันตก และหลังคารูปทรงจั่วปั้นหยา หรือเรียกว่าหลังคาห้า (ปั้นหยาเบญจา) ซึ่งพบเป็นส่วนน้อยตามพื้นที่ชานเมือง (ภาพที่ 5)

3) **ผังเรือน** ผังพื้น ประกอบด้วย เฉลียงด้านหน้า ห้องรับแขก โถงทางเดิน ห้องนอน ลานซักล้าง และครัว เป็นองค์ประกอบของเรือนหลัก เมื่อหันหน้าเข้าหาเรือนระเบียงจะอยู่เป็นส่วนแรกของลำดับการเข้าถึง เชื่อมต่อกับห้องรับแขกด้วยฮ้อเต็ง (ธรณีประตู) ตามมาด้วยโถงทางเดินซึ่งเป็นส่วนกระจายไปยังห้องนอนชั้นล่างและ

ภาพที่ 5 แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนและรูปแบบเรือนชาวไทยเชื้อสายจีน (ที่มา: ผู้วิจัย)

ห้องนอนชั้นสอง ต่อเนื่องไปยังส่วนลานซักล้าง ประกอบด้วย ส่วนฉิมแจ้ (พื้นที่เปิดโล่งกลางบ้าน) มีบ่อน้ำ และจุ่มตี (ที่เก็บน้ำ) และห้องอาบน้ำ โดยมีเฉลียว (ผนังก่อปูนจากพื้นประมาณ 70 ซม. มีช่องทางเดิน) กั้นแบ่งขอบเขตพื้นที่ตามด้วยส่วนครัว ประกอบด้วยเตาไฟ (เตาหุงอาหาร) และโต๊ะรับประทานอาหาร รวมถึงประตูด้านหลังเรือน ตัวเรือนทั้งชั้นล่างและชั้นบน (หล่าวเต่ง) ไม่มีการเล่นระดับพื้น แต่มีการกั้นพื้นที่แต่ละส่วนด้วยธรณีประตู ส่วนที่เป็นลานซักล้างจะมีการแบ่งระดับพื้นให้ต่ำกว่าระดับพื้นปกติ เพื่อให้ น้ำไหลระบายออกสู่ภายนอกได้

4) โครงสร้างและวัสดุ เรือนในยุคแรกทำผนังด้วยไม้ ต่อมาในยุคหลังทำด้วยวัสดุผนังก่ออิฐฉาบปูน ประกอบด้วย 1. โครงสร้างหลังคา และโครงสร้างพื้นชั้นสองใช้ไม้จริงเป็นวัสดุหลัก 2. โครงสร้างเสาเป็นวัสดุไม้จริง รองลงมาเป็นวัสดุเสาซีเมนต์สำเร็จรูป 3. วัสดุผนังหลังคา

มีสองชนิด คือ หลังคาสังกะสี และหลังคากระเบื้องว่าว 4. วัสดุผนัง โดยส่วนใหญ่เป็นไม้จริง รองลงมาเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูนเต็มผนังและครึ่งผนัง 5. ฐานราก โดยส่วนใหญ่มีการใช้ฐานรากสำเร็จรูป รองลงมาเป็นฐานรากซีเมนต์ขึ้นรูป

5) พัฒนาการของเรือน เรือนกรณีศึกษา และจากการสังเกตภาคสนาม พบว่าพัฒนาการของเรือนชาวไทยเชื้อสายจีน มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ส่วนมากเป็นการเปลี่ยนแปลงในส่วนของพื้นที่ใช้งานภายในบ้าน เช่น เปลี่ยนจากการใช้บ่อน้ำเป็นการใช้ระบบประปาชุมชน การสร้างห้องอาบน้ำต่อเติมในพื้นที่ส่วนครัว เปลี่ยนจากการใช้เตาแก๊สแทนการใช้เตาไฟ เปลี่ยนห้องพักอาศัยชั้นบนเป็นห้องเก็บของ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวัสดุสมัยใหม่แทนที่วัสดุเดิม ได้แก่ พื้นมีการปูกระเบื้องหรือเทพื้นคอนกรีต การเปลี่ยนวัสดุหลังคา เป็นต้น

4) โครงสร้างและวัสดุ เป็นเรือนที่มีลักษณะโครงสร้างและวัสดุไม่ซับซ้อน ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้ 1. การมุงหลังคา พบว่าเป็นวัสดุเป็นหลังคาสังกะสีและกระเบื้องลอนคู่ 2. โครงสร้างพื้นเป็นวัสดุไม้จริงมากที่สุด รองลงมาเป็นพื้นดินอัดและรองด้วยอิฐบล็อกหรือแผ่นไม้ 3. โครงสร้างเสาเป็นวัสดุไม้จริง รองลงมาเป็นวัสดุเสาซีเมนต์สำเร็จรูป 4. วัสดุผนัง โดยส่วนใหญ่เป็นไม้จริง รองลงมาเป็นผนังสังกะสี 5. ฐานราก โดยส่วนใหญ่มีการใช้ฐานรากหล่อ โดยการนำสังกะสีม้วนเป็นแบบหล่อเสารัดด้วยเชือกหรือลวด ทุ้มเสาไม้ของเรือนแล้วเทคอนกรีต ซึ่งมีส่วนผสมเป็นปูนซีเมนต์ผสมหินเกล็ดขนาดใหญ่ จากนั้นเทลงในแบบหล่อ เมื่อคอนกรีตแข็งตัวและแห้งจึงทำการแกะแบบหล่อ ฐานรากเสาจึงมีลักษณะเฉพาะจากกรรมวิธีการก่อสร้างของท้องถิ่น

5) พัฒนาการของเรือน เรือนชาวไทยใหม่ (ชาวเล) ในยุคแรกมีการอาศัยอยู่ในเรือน เนื่องจากมีการอพยพการตั้งถิ่นฐานบ่อยตามสภาพภูมิอากาศของลมมรสุม จึงไม่พบการตั้งถิ่นฐานถาวรเป็นหลักแหล่ง ภายหลังมีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งจึงมีการสร้างเรือนที่มีความถาวรมากขึ้น แต่ยังคงใช้วัสดุก่อสร้างในท้องถิ่นที่สามารถหาได้ทั่วไปเช่น ใบจาก ไม้โกงกาง ย่านเชือก โดยเป็นเรือนติดพื้นซึ่งอัดด้วยเศษเปลือกหอยให้แน่น หรือบางกลุ่มจะเป็นรูปแบบเรือนมีใต้ถุนสูงประมาณ 1 เมตร ผังพื้นเป็นเรือนห้องเดียวมีหลังคาคลุม (กรมศิลปากร 2526, 13) ในปัจจุบันเมื่อมีถิ่นอยู่อาศัยที่แน่นอน จึงสร้างเรือนที่มั่นคงถาวรมากขึ้น โดยใช้ลักษณะวิธีการก่อสร้างด้วยวัสดุก่อสร้างที่มีราคาถูกและหาได้ทั่วไป เช่น หลังคาสังกะสี ไม้จริง รวมถึงเสาหล่อคอนกรีต ซึ่งมีการหล่อเสาด้วยเทคนิคง่ายๆ และสามารถนำไปใช้ซ้ำในเรือนหลังอื่นๆ ทั้งเรือนยกพื้นสูงที่ตั้งอยู่บนฝั่ง และเรือนยกพื้นสูงที่ตั้งอยู่ในทะเล

การเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของภูมิปัญญาเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นทั้ง 4 ชชาติพันธุ์ ในจังหวัดภูเก็ต

1) การเปรียบเทียบความเหมือนของภูมิปัญญาในเรือนพื้นถิ่น ความเหมือนของภูมิปัญญาทั้ง

4 กลุ่มชาติพันธุ์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลภูมิปัญญาในเรือนพื้นถิ่นภายใต้สภาพภูมิศาสตร์เดียวกันของเกาะภูเก็ต คือ 1) การตั้งถิ่นฐานมีที่ตั้งใกล้แหล่งน้ำ และสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร โดยมีลักษณะของพื้นที่ราบในการตั้งถิ่นฐานชุมชนที่คล้ายคลึงกัน คือทิศทางการวางเรือน ในระยะหลังที่มีการตัดถนนคอนกรีตเข้ามาในชุมชน จึงมีการเปลี่ยนแปลงโดยหันหน้าเรือนเข้าสู่ถนน รวมทั้งมีการวางเรือนขนานกันไปตามแนวถนน 2) ผังบริเวณ องค์ประกอบของผังบริเวณ ที่มีความเหมือน ได้แก่ ลานบ้าน สวนเกษตรโดยรอบ ต้นไม้ใหญ่ (ต้นมะขาม) กว๊านข้าว บ่อน้ำ 3) รูปทรงอาคาร รูปทรงอาคารและรูปทรงหลังคามีความเหมือนในช่วงยุคแรกซึ่งเป็นเรือนยกพื้นใต้ถุนสูงและหลังคาทรงจั่วตามตะวัน มักนิยมสร้างในกลุ่มเรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวเล ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นหลังคาจั่วสูงขวางตะวัน ในยุคหลังจะมีความนิยมหลังคารูปทรงจั่วปั้นหยาหรือหลังคาห้า (ปั้นหยาเบญจ) 4) ผังเรือน มีลำดับการเข้าถึงที่มีระเบียบหรือเฉลี่ย เป็นลำดับขั้นแรกต่อจากบันได การทำครัวติดพื้น มีการรวมห้องน้ำ ห้องส้วม เข้ามาอยู่ภายในส่วนต่อเติมทั้งหมด และมีทางออกด้านหลังหรือด้านข้างในส่วนต่อเติม นอกจากนี้มีการใช้เตาแก๊สหุงต้มและการใช้น้ำประปาเพื่อต่อเข้ามายังส่วนครัวติดพื้นที่ต่อเติมภายหลัง 5) โครงสร้างและวัสดุ มีการใช้วัสดุโครงสร้างหลักของเรือน เสาเรือน และผนังด้วยไม้จริง ส่วนการมุงหลังคานิยมใช้สังกะสี และกระเบื้องลอนคู่ตามลำดับ 6) พัฒนาการของเรือนที่มีความเหมือนกัน คือ การต่อเติมครัวติดพื้นด้านหลังซึ่งคาดว่าอาจรับอิทธิพลการสร้างเรือนของชาวไทยเชื้อสายจีน และการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัสดุในช่วงสมัยเดียวกัน รวมถึงการต่อเติมห้องน้ำ และห้องส้วมให้เข้ามา

เรือนพื้นถิ่นชาไทยภาค		B-MV02	B-TV01	B-TV11	B-MV08	B-TV07	B-KV01
	รูปทรงเรือน						
	ผังบริเวณ						
เรือนพื้นถิ่นชาไทยถิ่น		M-TV20	M-KV02	M-TV21	M-TV01	M-TV10	M-MV05
	รูปทรงเรือน						
	ผังบริเวณ						
เรือนชาไทยเชื้อสายจีน		C-KV01	C-KV03	C-MV04	C-MV05	C-KV04	C-TV02
	รูปทรงเรือน						
	ผังบริเวณ						
เรือนชาไทยใหม่ (ชาแฉะ)		N-MV02	N-TV01	N-MV01			
	รูปทรงเรือน						
	ผังบริเวณ						
	รูปทรงเรือน						
	ผังบริเวณ						

ภาพที่ 7 แสดงกรณีศึกษาผังบริเวณ รูปทรงเรือน และผังเรือน จากเรือนพื้นถิ่นทั้ง 4 ชชาติพันธุ์ จำนวน 21 หลัง (ที่มา: ผู้วิจัย)

อยู่ภายในครัว วิธีชีวิตกับพื้นที่ใช้สอยที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต มีพื้นที่ใช้สอยหลักที่มีการใช้สอยใกล้เคียงกัน เช่น ห้องรับแขก และห้องครัว มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตามการประกอบอาชีพและการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุสมัยใหม่ ที่มีความคงทนมากขึ้นเพื่อทดแทนวัสดุเดิม (ภาพที่ 7)

2) การเปรียบเทียบความต่างของภูมิปัญญาในเรือนพื้นถิ่น การเปรียบเทียบความต่างของเอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์และภูมิปัญญาในเรือนพื้นถิ่นภายใต้สภาพภูมิศาสตร์เดียวกันของเกาะภูเก็ต ทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ 1) การตั้งถิ่นฐานมีความแตกต่างกันอยู่ 2 ประเด็นคือ วัฒนธรรมและความเชื่อ กับ ลักษณะการ

ประกอบอาชีพ โดย วัฒนธรรมและความเชื่อ ได้แก่ การมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนของชาวไทยพุทธ การมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางชุมชนของชาวไทยมุสลิม การหันด้านหน้าเรือนของชาวไทยพุทธด้านทิศตะวันออก ชาวไทยมุสลิมหันไปทางเมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ตามความเชื่อชาวมุสลิมในช่วงระยะหลัง การหันหน้าเรือนไปทางทิศใต้ของชาวไทยเชื้อสายจีน และการหันหน้าเรือนออกทะเลของชาวไทยใหม่ ส่วนลักษณะการประกอบอาชีพ ได้แก่ การมีแหล่งแร่เป็นปัจจัยหลักในการตั้งถิ่นฐานของชาวจีน และการตั้งถิ่นฐานริมทะเลของชาวไทยใหม่ซึ่งประกอบอาชีพการจับปลาในทะเล 2) รูปทรงอาคาร มีความต่างและความหลากหลายของรูปทรงหลังคามากที่สุด ตามช่วงอายุเรือนที่มีความแตกต่างกัน 3) ผังบริเวณองค์ประกอบของผังบริเวณ ที่มีความต่าง ได้แก่ การมีบ่อน้ำภายในบ้านของชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนชุมชนชาวไทยใหม่ไม่มีบ่อน้ำเป็นของตนเอง แต่เป็นบ่อน้ำชุมชน ซึ่งอยู่ไกลจากตัวเรือน 4) ผังเรือน มีความต่างในส่วนของการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอยของเรือน เช่น ชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นเรือนติดพื้น ไม่มีบันไดด้านหน้าเรือน 5) โครงสร้างและวัสดุ ที่มีความต่างที่พบในเรือนของชาวไทยมุสลิม คือ การใช้กระเบื้องว่าวสำหรับหลังคาทรงบลานอที่แสดงออกถึงความเป็นเรือนชาวไทยมุสลิมค่อนข้างเด่นชัด 6) พัฒนาการของเรือนที่มีความต่างกัน คือ วิธีการก่อสร้างในระยะแรกของการสร้างเรือน (ภาพที่ 7)

บทสรุป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ ทั้ง 4 ชาติพันธุ์ ในจังหวัดภูเก็ต

พัฒนาการที่เกิดขึ้นจากการศึกษาความเหมือนความต่างของเรือนพื้นถิ่นภูเก็ตทั้ง 4 ชาติพันธุ์ คือ เรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ เรือนพื้นถิ่นชาวไทยมุสลิม เรือนชาวไทยเชื้อสายจีน และเรือนชาวไทยใหม่ สรุปเป็นปัจจัยที่ส่งผล 5 ประการ ดังนี้

1) ปัจจัยด้านภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชน โดยมี 2 ปัจจัยหลัก คือ 1. การตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนจะเกิดจากเส้นทางคมนาคมที่มีความสะดวกและปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ 2. การตั้งถิ่นฐานชุมชนมักเกิดจากสภาพแวดล้อมในบริเวณนั้นมีความเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตเป็นพื้นฐาน โดยมนุษย์จะปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต ทั้งนี้ 2 ปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชนชาติพันธุ์ จะเห็นได้ว่า ชุมชนชาวไทยพุทธมักตั้งถิ่นฐานอยู่ตอนในของเกาะภูเก็ต เนื่องจากเป็นที่ราบลุ่มมีความเหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม ส่วนชาวไทยมุสลิมมักตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ถัดเข้ามาจากฝั่งทะเล แต่ยังคงประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงเป็นหลัก ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนที่เริ่มอพยพมายังภูเก็ตค่อนข้างมากจึงมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แหล่งแร่ดิบๆ โดยส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ยังจะมีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เป็นแหล่งซื้อขายแร่ หรือท่าเรือที่ใช้ในการขนถ่ายสินค้าเพื่อลงไปยังเรือสำเภา สำหรับชาวไทยใหม่ พบการตั้งถิ่นฐานในบริเวณชายหาดริมทะเลฝั่งตะวันออก ตั้งแต่ตอนเหนือตอนกลาง และทางตอนใต้ของเกาะ ไม่พบการตั้งถิ่นฐานทางด้านฝั่งตะวันตก ปัจจัยในการตั้งถิ่นฐานชุมชนเหล่านี้จึงมีความแตกต่างกันทั้งความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ลักษณะการประกอบอาชีพ และการป้องกันภัยตามธรรมชาติซึ่งปัจจัยดังกล่าวได้ส่งผลต่อโครงสร้างชุมชนและลักษณะทางสถาปัตยกรรมให้มีความแตกต่างกันไป

2) ปัจจัยด้านภูมิอากาศ ภูมิอากาศของเกาะภูเก็ต และภาคใต้ฝั่งอันดามัน มีผลต่อรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ในเกาะภูเก็ต โดยลักษณะทางสถาปัตยกรรมของเรือนชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมจะมีความคล้ายคลึงกัน คือ เป็นเรือนยกพื้นสูง ชาวไทยพุทธจะมีการยกพื้นสูงในระดับเดียวกัน ส่วนชาวไทยมุสลิมจะมีเรือนยกพื้นสูงใน 2 ลักษณะ คือ เรือนยกพื้นแบบสูง กับเรือนยกพื้นแบบเตี้ยทั้งนี้ทั้ง 2 ลักษณะจะมีการกระจายอยู่โดยทั่วไปตามชุมชนของชาวมุสลิม โดยทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์จะมีรูปทรงหลังคาที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ หลังคาทรงจั่ว ซึ่งหลังคาเรือนของทั้ง 2 กลุ่มชาติพันธุ์ จะมีชายคาของหลังคาที่ยื่นยาวออกมาเป็นพิเศษ และจะมีลักษณะทรงหลังคาที่มีความคล้ายคลึงกันในเรือนที่มีอายุค่อนข้างมากมีผนังด้านสกัดที่มีช่องเปิดจำนวนน้อย ในระยะหลังเรือนชาวไทยมุสลิมโดยส่วนใหญ่จะเปลี่ยนเป็นหลังคาทรงปั้นหยา หรือ บลานอ ส่วนกลุ่มชาวไทยเชื้อ

สายจีน พบว่า มีการก่อสร้างเรือนที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศของท้องถิ่น มีโถงเปิดโล่งกลางบ้าน เรียกว่าฉิมแจ้ มีการออกแบบที่เก็บน้ำฝน เรียกว่าจู้ยี้ จากการสำรวจภาคสนามพบว่า รูปทรงหลังคาของเรือนชาวไทยเชื้อสายจีน จะมีการออกแบบเป็นรูปทรงหลังคาทรงปั้นหยา หรือ บลานอ มากขึ้น ซึ่งเรียกในภาษาท้องถิ่นว่า หลังคาห้า ซึ่งเป็นกระแสนิยมของรูปทรงหลังคาในยุคหลัง ส่วนชาวไทยใหม่ มีการปรับตัวด้วยการเปลี่ยนแปลงวัสดุที่มียึดตามท้องตลาดให้คงทนถาวรมากขึ้น เพื่อให้ทนต่อสภาพภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ส่วนรูปทรงหลังคาจะเน้นรูปแบบที่ก่อสร้างง่ายและใช้วัสดุที่ประหยัดเป็นหลัก

3) ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพของผู้เป็นเจ้าของเรือนมีอิทธิพลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นค่อนข้างสูง พัฒนาการในยุคแรกของการก่อสร้างเรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม ประชาชนจะประกอบอาชีพทำเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น การทำนา ทำสวน การก่อสร้างเรือนจึงมีห้องข้าว เป็นองค์ประกอบของเรือน และเนื่องจากมีไม้ใช้เป็นวัสดุในการก่อสร้างจำนวนมาก เรือนพื้นถิ่นชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิม จึงพบว่าไม่มีการขยายตัวเรือนแต่นิยมปลูกเรือนใหม่แยกโคตโคตเดี่ยวไถ่ๆ กันเป็นกลุ่มเรือน ส่วนเรือนชาวไทยเชื้อสายจีน เริ่มเข้ามาในช่วงการทำเหมืองแร่ จึงไม่มีห้องข้าวเป็นองค์ประกอบ แต่มีการสร้างเรือนตามแบบแผนนิยม โดยมีทั้งตึกแถวเรียงชิดและตึกเดี่ยวในพื้นที่ชนบท ส่วนชาวไทยใหม่พบว่าการก่อสร้างเรือนที่เป็นหลักแหล่งมากขึ้นตามการควบคุมทางกฎหมาย ตัวเรือนมีความคงทนถาวรตามการเปลี่ยนแปลงและอิทธิพลของวัสดุก่อสร้าง ชาวไทยใหม่บางส่วนได้รับอิทธิพลจากการก่อสร้างเรือนและการใช้วัสดุตามกลุ่มชาติพันธุ์อื่น แต่ยังคงเน้นการก่อสร้างที่ง่ายและพื้นที่ใช้สอยเพิ่มเติม เช่น การมีห้องอาบน้ำนอกเรือน การมีพื้นที่ครัวด้านนอก เป็นต้น

4) ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีการก่อสร้างและค่านิยม เทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุ ส่งผลต่อพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นภูเก็ต การแบ่งช่วงอายุเรือนสามารถสังเกตได้จากวัสดุในแต่ละช่วงเวลาที่ใช้ในการ

ก่อสร้างของเรือนแต่ละหลัง ผู้วิจัยพบว่า ค่านิยมและเทคโนโลยีการก่อสร้างได้ทำให้เรือนพื้นถิ่นภูเก็ตมีความคงทนแข็งแรงมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น วัสดุหลังคาแต่เดิมเป็นหลังคามุงจาก ต่อมาเปลี่ยนเป็นหลังคาสังกะสี แล้วเปลี่ยนเป็นหลังคากระเบื้องลอนคู่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัสดุการก่อสร้างทำให้ทราบพัฒนาการและอายุเรือนรวมถึงค่านิยมในช่วงเวลานั้นๆ

5) ปัจจัยการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการแต่งงาน การแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเรือนพื้นถิ่น และความผสมผสานความเป็นกลุ่มเรือนที่ยังคงแฝงเอกลักษณ์เด่นของกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้ เช่น การพบเรือนไทยพุทธ ที่มีการไหว้เทวดาแบบเรือนชาวไทยเชื้อสายจีน โดยส่วนใหญ่พบว่าในช่วงหลังพัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นทุกกลุ่มชาติพันธุ์มักจะได้รับอิทธิพลของการสร้างเรือนติดพื้น โดยเฉพาะการต่อเติมด้านหลังตัวเรือน โดยการสร้างพื้นที่ใช้สอยหลัก ได้แก่ ห้องครัว ห้องน้ำ และห้องส้วมอยู่ในหลังเดียวกัน ปัจจัยของการสร้างเรือนเป็นส่วนต่อเติมติดพื้น พบว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งมีครัวอยู่ด้านหลังและมีประตูทางออกอยู่ด้านข้าง สามารถพบเห็นได้ทุกช่วงอายุของเรือนพื้นถิ่น โดยมี 2 ปัจจัย ได้แก่ 1. การได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ หรือการแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรมด้านการแต่งงาน 2. พัฒนาการทางเทคโนโลยีการก่อสร้างและวัสดุและความเจริญเติบโตของชุมชน ที่ส่งผลต่อสมาชิกที่เพิ่มขึ้น

บทส่งท้าย

เรือนพื้นถิ่นภูเก็ต เป็นสิ่งสะท้อนถึงความเป็นพหุลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นบนเกาะแห่งนี้ ให้มีความน่าสนใจนอกเหนือไปจากสถาปัตยกรรมเมืองเก่าภูเก็ต เป็นสิ่งยืนยันให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีชีวิต ก่อให้เกิดการเรียนรู้อดีตและตั้งคำถามว่า รากเหง้าที่แท้จริงของชาวภูเก็ตเป็นแบบไหน ตัวตนของชาวภูเก็ตในอดีตเป็นอย่างไร ท่ามกลางกระแสทุนนิยมในยุคแห่งการท่องเที่ยวที่กำลังถาโถมมายังเกาะแห่งนี้ เรือนพื้นถิ่นภูเก็ตถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะ

ถิ่นที่มีคุณค่าของแผ่นดิน เป็นมรดกของชาติที่ยังคงหลงเหลืออยู่ หากกล่าวว่าเรือนพื้นถิ่นภูเก็ตมีสถานะอยู่อย่างไร คงเปรียบเสมือนต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ท่ามกลางพายุที่กำลังพัดกระหน่ำ เหลือเพียงลมหายใจสุดท้าย ที่รอวันด้านทานไม้ไผ่และล้มลง เป็นเพียงท่อนไม้ที่ไม่มีคุณค่าใด รอคอยเพียงผู้ที่พบเห็นคุณค่าของต้นไม้ใหญ่ เพื่อคงไว้ให้ศึกษาเรียนรู้ ปรับใช้ ต่อยอด นำไปสู่การอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพาอาศัย การเคารพ การนอบน้อม และอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนและมีความสุข

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **ชาวเล : รายงานการศึกษาเบื้องต้นทางด้านมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: กองโบราณคดี, 2526.

———. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดภูเก็ต**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2544.

ถนอม พูนวงศ์. **ประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์, 2556.

ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี. **รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์บริการงานวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557.

ฤดี ภูมิภูถาวร. **เรื่องเก่าเล่าขาน...บ้านบางเหนียว**. ภูเก็ต: บริษัท เอสพรินท์ (2004) จำกัด, 2560.

วงศ์กร อุดมโภชน. **“เรือนไทยพื้นถิ่นพักอาศัยไทยพุทธ-มุสลิมภูเก็ต”**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภาควิชาสถาปัตยกรรม และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.

ศิวพงศ์ ทองเจือ. **ทำเนียบเรือนพื้นถิ่นภูเก็ต : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภูเก็ต (Directory of Phuket Vernacular Houses)**. พิมพ์ครั้งที่ 1. ภูเก็ต: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2561.

ศิวพงศ์ ทองเจือและวงศ์กร อุดมโภชน. **โครงการวิจัยรูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นจังหวัดภูเก็ต**. ภูเก็ต: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 2561.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต. **วิถีชีวิตชาวเลชุมชนเกาะสิเหร่ (แหลมตึกแก) จังหวัดภูเก็ต โครงการฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวเลจังหวัดภูเก็ต ประจำปีงบประมาณ 2558**. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2558.

อาษา ทองธรรมชาติ. **“การศึกษาโครงการขุดค้นแหล่งมรดกโลกเพื่อการเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี”**. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมือง มหบัณฑิต สาขาการวางผังเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

อรศิริ ปาณินท์. **ปาฐกถาศิลป์ พิธีศรี ครั้งที่ 5 “ปัญญาสร้างสรรค์จากเรือนพื้นถิ่น”**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.